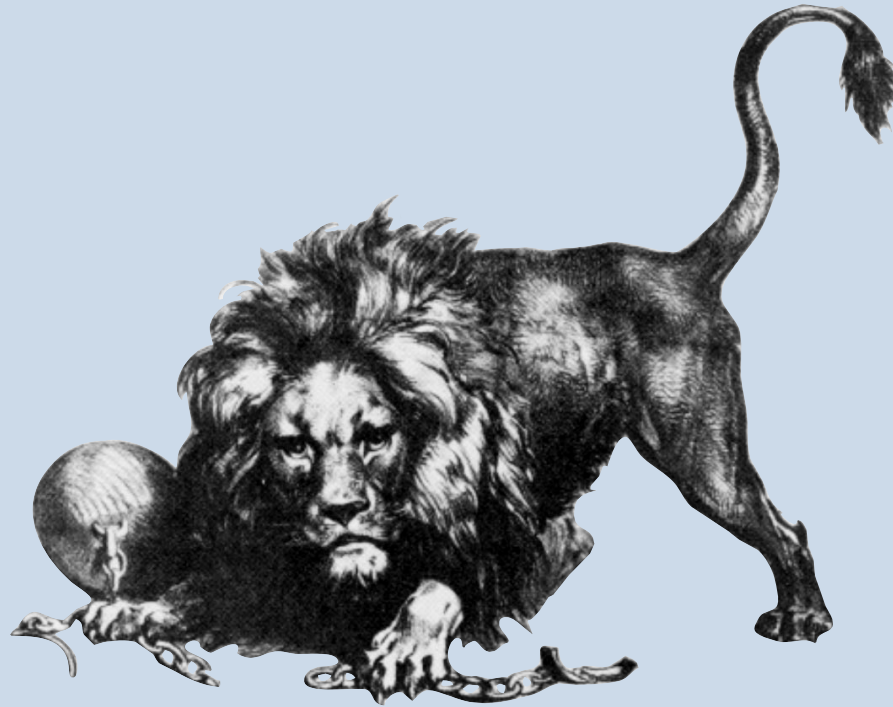

Secessie

Kwartaalblad voor de Studie van Separatisme en Directe Democratie

Een Zwitsers systeem voor Vlaanderen9

Nr. 1

Driemaandelijks: okt. - nov. - dec. 2000

Een uitgave van het Mia Brans Instituut

Een Zwitsers systeem voor Vlaanderen

Democratie is een procedure van politieke besluitvorming. Ervan uitgaande dat de politiek ten dienste van ieders belang moet staan en dat niemand beter in staat is de belangen van een individu en zijn gezin te kennen dan dit individu zelf, probeert men in een democratie iedereen te betrekken bij de politieke besluitvorming.

In kleine gemeenschappen is het mogelijk om ieder individu daadwerkelijk de kans te geven *desgewenst persoonlijk* te participeren in de besluitvorming. Dit is directe democratie. In grotere gemeenschappen duidt het volk vertegenwoordigers aan die namens hun kiezers spreken. Dit is representatieve democratie.

Het is mogelijk om in grotere landen, en zeker in een land van de grootte van Vlaanderen, directe democratie in te voeren. Dat toont het Zwitserse voorbeeld. Zwitserland telt evenveel inwoners als Vlaanderen (6 miljoen). Maar in tegenstelling tot Vlaanderen, is Zwitserland sterk gedecentraliseerd.

Vlaanderen is een gecentraliseerde (deel)staat, bestaande uit 5 (nagenoeg bevoegdheidsloze) provincies. Zwitserland is een federatie van 26 kantons en halfkantons met een zeer grote autonomie. Artikel 3 van de Zwitserse Federale Grondwet bepaalt: „De kantons zijn souverain in zoverre hun souveriniteit niet beperkt is door de Federale Grondwet. Zij oefenen alle rechten uit die niet aan de Confederatie zijn toevertrouwd.”

Art. 47 verplicht de Confederatie om de autonomie van de kantons te respecteren. De bevoegdheid van de kantons is zeer ruim. Onderwijs, bijvoorbeeld, is een kantonale bevoegdheid. De kantons hebben elk hun eigen grondwet.

De kantons zelf zijn onderverdeeld in gemeenten met een zeer grote autonomie. Die wordt geregeld door de kantonale grondwet, en kan dus verschillen van kanton tot kanton. De Federale Grondwet verplicht de kantons, maar ook de Confederatie, om in hun beleid steeds rekening te houden met de mogelijke consequenties voor de gemeenten (art. 50). In feite zijn de gemeenten de basiscellen van de Zwitserse Staat. Ook sommige gemeenten hebben een eigen grondwet opgesteld (bijvoorbeeld de stedelijke grondwet van Zürich).

Zwitserland telt liefst 2.914 gemeenten. Dat is dus bijna tien keer zoveel als Vlaanderen met zijn 308 gemeenten. Het Zwitserse kanton Bern alleen al telt meer dan 400 gemeenten.

Ook Vlaanderen zou uitgebouwd kunnen worden als een federale of zelfs confederale bond van een tiental autonome steden en landsstreken, opgebouwd uit honderden gemeenten.

Gemeenten

In overeenstemming met het subsidiariteitsbeginsel besturen de Zwitserse gemeenten als basiscellen van de Staat in ruime mate zichzelf. Zwitserse gemeenten hebben niet alleen een gekozen gemeenteraad, maar houden in sommige kantons ook openbare volksvergaderingen. In de gemeentelijke volksvergadering is elke burger zelf volksvertegenwoordiger. Hij mag het woord voeren en meestemmen. Elk jaar op een zondag in de lente moeten alle stemgerechtigde inwoners van de zg. vijf *landsgemeinde* kantons de „landsgemeinde” bijwonen, een evenement in open lucht waarop alle stemgerechtigde burgers uit de gemeente verzameld zijn om persoonlijk hun wetten te stemmen en hun gouverneurs te kiezen.

„The basic political attitude is conservative rather than venturesome, let alone revolutionary.”

J.M. Gabriel; *How Switzerland is governed*; 1983

Een Zwitserse gemeente telt gemiddeld 2.423 inwoners (tegenover 19.243 voor een Vlaamse). Ook op het niveau van gemeenten van 20.000 inwoners werkt directe democratie echter. Economisch onderzoek wijst er op dat de optimale grootte van een gemeente rond 10 à 30.000 inwoners ligt,¹ maar de Zwitserse bevolking wil van geen fusies weten. De bevoegdheid om gemeenten te fuseren ligt trouwens op kantonaal niveau.

Initiatieven & referenda

Een *initiatief* is een procedure waarbij burgers een bepaald aantal handtekeningen verzamelen naar aanleiding van een door het parlement goedgekeurde wet. Indien voldoende handtekeningen vergaard worden, is de overheid verplicht een bindende volksraadpleging te houden over deze wet. De wet moet ingetrokken worden indien de meerderheid ertegen gekant is. Niet alleen Zwitserland, maar ook Oostenrijk, Italië en 23 staten van de VS (plus het hoofdstedelijk district Washington) voorzien in hun wetgeving de mogelijkheid van het initiatief.

Het *referendum* is een procedure waarbij de handtekeningen verzameld moeten worden van een voorgeschreven aantal kiezers (meestal tussen de 3 à 5 procent van het electoraat) inzake een wetsvoorstel dat nog niet is goedgekeurd. Het gevolg van de petitie is dat de wet niet in voege mag treden tot de kiezers zich erover hebben uitgesproken. Indien de wet verworpen wordt, mag het parlement de wet niet meer goedkeuren. Deze procedure bestaat in Zwitserland en in 39 van de 50 Amerikaanse staten. Zwitserland laat burgers eveneens toe om zich bij referendum uit te spreken over de ratificatie van internationale verdragen.

De wortels van de Zwitserse directe democratie gaan terug tot de middeleeuwse *Landsgemeinde*, een algemene vergadering van alle mannelijke burgers om de wetten vast te leggen. In 1830 voerde Zwitserland het referendum in. Dit systeem werd nog uitgebreid in 1874 en 1921. In Amerika dateert het eerste referendum van 1778, toen in de staat Massachusetts de grondwet aan het volk ter stemming werd voorgelegd. In 1898 was South Dakota de eerste staat die het initiatief invoerde.

In Vlaanderen kunnen we een aantal van de gemeentelijke fusies die door het Belgische regime op 1 januari 1977 doorgevoerd werden ongedaan maken, of we kunnen gemeenten en steden opsplitsen in deels autonome wijken of districten. Het voorbeeld van Antwerpen waar de districtsraden officiële instanties werden, verdient navolging in elke gemeente – en ook in Antwerpen zijn de districten nog veel te groot. Antwerpen-Linkeroever zou bijvoorbeeld een district op zich kunnen worden.

De gemeenten kunnen zelf individueel (in hun grondwet) beslissen welke autonomie ze hun wijken geven, in plaats van overal van bovenaf dezelfde regeling op te leggen.

Positief betrokken

Directe democratie betekent dus dat het volk niet alleen afgevaardigden kiest, maar over bepaalde zaken ook rechtstreeks zelf beslist. In het gedifferentieerde federale systeem van Zwitserland speelt de rechtstreekse democratie vooral op het vlak van de gemeenten een belangrijke rol. Maar ook het kantonaal en federaal niveau kennen vormen van directe democratie door middel van *initiatieven* en *referenda* (zie kader hiernaast). De talrijke verkiezingen in Zwitserland zijn

de uitdrukking van de volkswet. Elk jaar zijn er drie tot vier vooraf bepaalde data waarop verkiezingen worden gehouden. De gemeentelijke, kantonale en nationale referenda worden op deze data gegroepeerd. De initiatieven en referenda kennen geen al te grote drempel. Wie erin slaagt een politiek debat op gang te brengen, kan gemakkelijk binnen de voorgeschreven tijd de nodige handtekeningen verzamelen.

Bij directe democratie oefent het volk zijn soevereiniteit rechtstreeks en zonder bemiddeling uit. Directe democratie is niet bedoeld om representatieve vergaderingen te vervangen, en doet dat ook nergens waar het bestaat. Maar door naast de representatieve organen ook structuren van directe politieke inbreng te voorzien, remt het krachten af (zoals machtslobby's en politieke partijen) die de representatieve besluitvorming minder doorzichtig en minder representatief maken.

De Zwitserse ervaring leert dat de directe democratie een grote positieve betrokkenheid van de burger garandeert bij het politieke proces. De burger bezit de mogelijkheid om zich voor thema's die hij belangrijk vindt, te engageren zonder omweg via partijen of parlementariërs. De door initiatieven en referenda op gang gebrachte discussies bieden de deelnemers de garantie

¹ Hofer, Simone; Die optimale Gemeindegröße; Seminararbeit im Rahmen des Seminars „Gemeindereformen“, Wintersemester 1998-1999; Soziologisches Institut der Universität Zürich – Gemeindestudien.

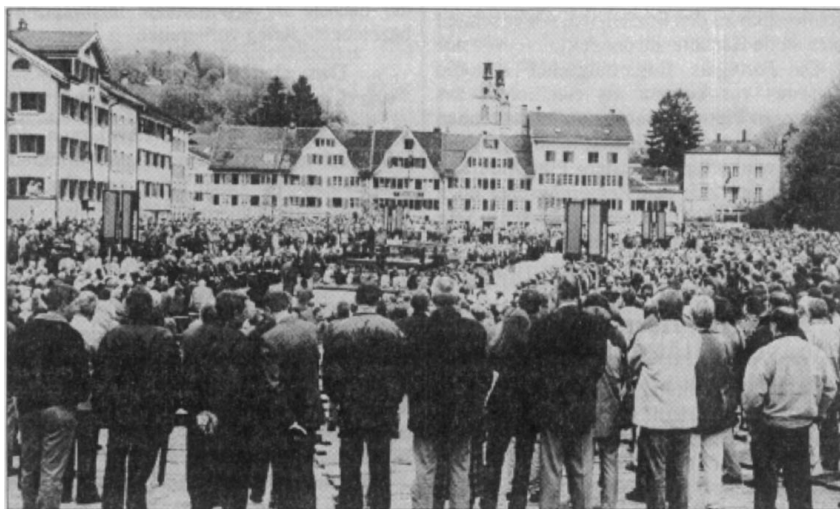
„Le peuple est plus conservateur que ses représentants. (...) Par conséquent, la votation populaire est un bon moyen d'écarter les nouveautés indésirables.”

Eduard Blocher, 1910

dat hun wensen ernstig genomen worden. Het gehele politieke proces wint daardoor aan transparantie en diepte. De verliezende partij is na afloop van zo'n procedure veel sneller bereid om de genomen beslissingen te aanvaarden. De directe democratie staat aldus garant voor sociale vrede en is tegelijk een beveiliging tegen ongewenste machtsconcentratie. Dankzij de directe democratie is Zwitserland er in de loop van de geschiedenis in geslaagd om modieuze en doorgaans rampzalige ontwikkelingen te vermijden die in het buitenland wel plaatsvonden.

De laatste tijd laten vele academici zich uiterst positief uit over de directe democratie. Zo kwamen drie economen van de universiteit van St. Gallen in een in september vorig jaar verschenen boek tot de bevinding dat het Zwitserse model van directe democratie „modern, erfolgreich, entwicklungs- und exportfähig” is.² Volgens de drie auteurs leidt een systeem van directe democratie tot economisch zowel als politiek efficiëntere resultaten dan representatieve systemen. Ze onderbouwen hun conclusie met harde, statistische bewijzen en tonen onder andere aan dat gemeenten die direct-democratisch bestuurd worden hun uitgaven beter onder controle houden en betere economische resultaten boeken.

Paul Belien*

Een „Landsgemeinde” – volksvergadering – in Zwitserland: voorbeeld van directe democratie.

² Kirchgässner, Gebhard; Feld, Lars P.; Savioz, Marcel R.; Die direkte Demokratie. Modern, erfolgreich, entwicklungs- und exportfähig; Helbing & Lichtenhahn Verlag, Basel, 1999; SF 39; ISBN 3-7190-1837-7

* Paul Belien is jurist en onafhankelijk publicist.